

у формі різних об'єднань: товариств, громад (парубоцьких та дівочих) тощо. У селах існували традиційні зібрання молоді під різноманітними назвами, що походили від місця (вулиця, куток) та часу проведення (досвітки, вечорниці) [1, с. 18]. Збиралася молодь у вільний від сільськогосподарських робіт період – пізньої осені та взимку. Ці форми розваг сприяли спілкуванню неодруженої молоді та були спрямовані на вибір майбутнього чоловіка/дружини. Саме під час таких розваг і відбувалися знайомства парубків і дівчат, а потім публічне оголошення своїх намірів. Зміст передвесільної обрядовості полягав у домовленості двох родин про шлюб, прилюдній згоді наречених на одруження й вирішення низки економічних, господарських питань утворення нової сім'ї, розподілу матеріальних витрат на весілля [2, с. 335]. З давніх часів момент вибору майбутнього чоловіка/дружини був дуже відповідальним і торкався інтересів не лише майбутнього подружжя, а й громади.

У наш час історичні та соціально-економічні умови докорінно змінилися, традиційні форми дозвілля та колективної праці, що зберігали стійкість морально-етичних норм традиційного українського суспільства протягом тривалого часу, значною мірою втратили своє первісне призначення. Через це важливим є вивчення їх естетичного й етичного потенціалу та народознавчої пізнавальності в будь-якому регіоні України, зокрема в Побужжі. Наші спостереження зроблені під час етнографічних досліджень у селах Новопетрівське, Сухий Єланець, Троїцьке та Новошмідтівка Новоодеського району Миколаївської області.

«Гулять» хлопці та дівчата тут починали з 16–17 років. Від хлопців, що вперше вийшли «гулять», вимагали могорич – кілька пляшок горілки або відро вина. Випадків аналогічної символічної плати від дівчат нами не зафіксовано. Дівчина, яка до 20 років не вийшла заміж, вважалася старою дівою. У такому випадку батьки намагалися познайомити дівчину з парубком, який ще не одружився з різних причин.

Збиралися, за українською традицією [3, с. 231], на вулиці або «вуглі». Майже в кожному селі були місця, куди приходили тільки мешканці свого кутка чи вулиці (сс. Новошмідтівка, Троїцьке, Новопетрівське, Сухий Єланець). Молодь також збиралася надвечір «на скамейках»

**Катерина Чокан  
(Одеса)**

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ  
ДОШЛЮБНОГО  
СПІЛКУВАННЯ МОЛОДІ  
ТА ПЕРЕДВЕСІЛЬНОЇ  
ОБРЯДОВОСТІ УКРАЇНЦІВ  
У СТЕПОВОМУ ПОБУЖЖІ  
В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ  
XX СТОЛІТТЯ  
(за матеріалами етнографічних  
досліджень Миколаївщини)**

**О**днією з найважливіших подій у житті людини є укладання шлюбу, який є основою родини. Досить важливими в підготовці молоді до шлюбу є традиційне спілкування та обрядові норми. Українці створили цілу систему соціалізації молоді

під чиеюсь хатою, де грали в ігри, співали пісень, танцювали. Для цього за спільні кошти наймали музикантів або гармоніста. Наступного дня зібрання могло бути вже біля іншої хати. На відміну від дівчат, хлопці мали право відвідувати й інші кутки, але від них вимагали могорич за те, що вони прийшли не на свій куток/вулицю.

Однією з форм молодіжного дозвілля та дошлюбного спілкування була *«качеля»* (*гойдалка*). Це була проста споруда, що складалася з двох з'єднаних угорі стовпів. До горішньої поперечини прив'язували дві довгі жердини або мотузки, до яких унизу кріпили дошку. Традиційно качелю ставили на Великдень (с. Сухий Єланець, Новопетрівське). Як правило, її робили парубки цього ж села. Протягом цілого дня гойдалка була розвагою для молоді, дітей, дорослих. Тут влаштовували танці, співали, грали у різноманітні ігри. Стояла качеля близько місяця.

У зимовий період найпопулярнішим видом молодіжного дозвілля були *вечорниці*. Саме на вечорницях молоді люди найчастіше визначалися з вибором партнера для шлюбу. Проте серед опитаних нами респондентів віком 45–80 років ніхто особисто участі в них не брав. Про вечорниці пам'ятають з розповідей матерів, бабусь та рідних, які відвідували їх ще у 20-ті роки ХХ ст. Слід зазначити, що організація і проведення вечорниць у цьому регіоні істотно не відрізнялися від вечорниць інших територій України. На вечорницях поглиблювалися знайомства, парубки й дівчата пізнавали характер один одного, звички, господарсько-побутові здібності. Великі свята, як наприклад, Новий рік, святкували разом. Дівчата готували багато страв. Хлопці приносили напої та організували музику. Танцювали, співали пісень, грали в різні ігри, як наприклад, на Одещині [4, с. 151].

У селах Новошмідтівка та Новопетрівське були випадки, коли дівчина, що завагітніла від парубка, приходила до його батьків, і вони змушували сина одружитися з нею.

Дошлюбне спілкування молоді в традиційному суспільстві мало вузькотериторіальний характер: зазвичай воно проходило в межах свого села чи вулиці. Бажанню вийти за межі своєї території перешкождала молодіжна громада [4, с. 151].

Прийнявши рішення побратися, хлопець з дівчиною сповіщали батьків про свої наміри і отримували (або не отримували)

вали) згоду на шлюб. Традиційно парубок повідомляв своїх батьків про наміри одружитися, і якщо дівчина та її родина їх задовольняли, вони погоджувалися. До 40-х рр. ХХ ст. серйозною перешкодою для шлюбу був різний майновий стан родин.

Щоб переконатися, що «інша сторона» прийме пропозицію, ще до сватання під різними приводами намагалися дізнатися про наміри дівчини та її батьків. Так наприклад, посилали родича розвідати «ситуацію», аби не ганьбити парубка можливою відмовою (с. Троїцьке, Новошмідтівка). Поступово цей звичай втрачає обрядову функцію.

Після символічної розвідки відбувалася обрядодія *сватання*. Починалося сватання з приходу сватів (с. Сухий Єланець, Новопетрівське, Троїцьке) або свата (с. Новошмідтівка) з парубком до дівчини. Старостів (сватів) для виконання обряду сватання обирали серед поважних літніх людей, найчастіше це були родичі чи хрещені батьки нареченого. Сватання відбувалося переважно в суботу або, у деяких випадках, у четвер. Іноді зі сватами та парубком приходили його батьки (с. Новошмідтівка, Троїцьке) або дружини сватів (с. Сухий Єланець).

Старости мали добре знати зміст обряду, вміло й гарно розповідати про мету свого візиту. Приходили з хлібом, горілкою і починали розмову: *«Йшли ми, йшли ми з молодим князем з далекої сторони, вели теличку. Втомилися. Раптом теличка від нас втекла, до вашого двору забігла»*.

Батьки дівчини відповідають: *«У нас телички немає»*.

Тоді свати кажуть: *«Може і не теличка, ми не роздивилися добре, а куниця з чорним густим хутром»*.

Батьки: *«Немає у нас куніци»*.

Свати: *«Може і не куниця, а красна дівця, чорнявая, личком біла, молодому князю дуже подобається, може справа наша у вас зробиться»*.

Батьки відповідали: *«Якщо дівчина князю подобається, нехай шукає»*. Дівчина в цей час була в іншій кімнаті. Парубок шукав дівчину, знаходив і повертався до батьків. Запитував чи згодна вона піти за нього заміж і отримував ствердну відповідь.

Свати казали: *«У цьому році у нас врожай гірше, ніж завжди, спекли хліб, а він*

*дуже гарний вийшов. Просимо покуштувати наш хліб, а нам свого дайте» [5, с. 4].*

Після цих слів староста передавав матері хліб, який вона клала на накритий стіл. Потім дівчина перев'язувала старостів вишитими нею рушниками, а нареченому клала на тарілку хустину, за яку отримувала від нього гроші. Батьки благословляли молодих, а ті в цей час трічі низько їм кланялися.

Після досягнення згоди вечеряли. Розпивали могорич, пригощали всіх принесеним старостами хлібом. Цього дня питання організації весілля не обговорювалися.

Якщо сватання було перед святами (наприклад, перед Різдом), весілля справляли після посту. Після сватання хлопець міг залишатися ночувати в оселі дівчини, якщо батьки дозволяли. Проте це не схвалювалося сільською громадою.

Були випадки, коли молоді деякий час жили разом, і тільки згодом справляли весілля.

Приблизно за тиждень після сватання відбувалося ще кілька зустрічей. Вони мали різні локальні назви, але найчастіше – «оглядини», «договір» та «заручини». До середини ХХ ст. всі обрядодії, що стосувалися досягнення остаточної згоди на шлюб, відбувалися протягом двох-трьох тижнів, подекуди місяця.

Головне завдання *оглядин* – знайомство з господарством нареченого, його матеріальним становищем. Оглядали комори, худобу, садибу. Інколи, щоб справити найкраще враження, як зафіксовано в селах Троїцьке, Новопетрівське, батьки хлопця вдавалися до хитрощів і позичали в сусідів мішки з зерном та борошном, кілька голів худоби. Проте з 30–40-х років ХХ ст. оглядини проводили лише у випадку, якщо хлопець, який сватався,

був з іншого села. Тоді ж могли обговорити і дату весілля, кількість гостей та ін., проте для цього був інший обряд. Нині звичай оглядин майже зник.

Після сватання та оглядин у домі нареченої чи нареченого (за домовленістю) відбувався *договір*. Батьки збиралися, щоб домовитися про день весілля, кількість гостей, про придане, подарунки для родичів. До 30-х років ХХ ст. до приданого входила скриня: подушки, перина, рушники та сорочки, які дівчина вишивала сама, ковдра, килими. Також давали кілька голів худоби: корову, овець, кіз.

Таким чином, у першій половині ХХ ст. комплекс обрядів передвесільного циклу залишався традиційним, але значно послабилася правова функція обрядів. Відбувалося об'єднання обрядодій сватання та договору. В середині ХХ ст. у досліджуваних селах зберігався достатньо повний комплекс передвесільних обрядів.

1. *Борисенко В. К.* Весільні звичаї та обряди на Україні: Історико-етнограф. дослідження. – К., 1988. – С. 18.
2. *Петрова Н. О.* Обряди передвесільного циклу (за матеріалами етнографічних досліджень українського населення Одещини) // Археологія і етнологія Восточної Європи. – О., 1997. – С. 335.
3. *Пономарьов А. П.* Українська етнографія. – К., 1994. – С. 231.
4. *Петрова Н. О.* Традиційна система спілкування та звичаєво-обрядові норми підготовки молоді до шлюбу (за матеріалами українського населення Одещини) // Археологія та етнологія народів Східної Європи: матеріали дослідження. – О., 2000. – С. 151.
5. *Половинкина Т.* Свадьба в Новошмидтовке // Вечерний Николаев. – 1992. – 20 авг. – С. 4.